

מוזיקה , תנועה ושיר

הבעה במוזיקה בעולמם של ילדים בימי שגרה ובעת חירום ומשבר

”המוזיקה מתחילה במקום שבו נגמרות המילים” היגד זה מיוחס לדמויות מרכזיות בתרבות המערבית (גתה, היינה, גוסטב שילינג, פליקס מנדלסון).

מוזיקה היא פס הקול בחייו של אדם מרגע לידתו ומכאן תפקידה ומקומה החשוב בעולמם של ילדים בגיל הרך. בכוחה של המוזיקה או החוויה המוזיקלית (האזנה, שירה, נגינה ועוד) להותיר רושם עז ולעורר בעוצמה חזקה רגשות, מחשבות ותחושות.

למוזיקה השפעה דרמטית על מכלול תחומי ההתפתחות בגיל הרך. בעת משבר אישי או קולקטיבי, כאשר מיטלטלים היסודות הבסיסיים בעולמנו, מתגלה בעוצמה כוחה של המוזיקה לשמש עוגן משמעותי עבור ילדים וילדות כך שיוכלו להביע ולבטא את עצמם – רגשות, תחושות, חוויות, רעיונות ועוד.

הבעה מוזיקלית של ילדים מסייעת להם בפיתוח יצירתיות, טיפוח כישורים חברתיים באמצעות חוויות משותפות, קידום יכולות קוגניטיביות וכושר שפתי באמצעות הבעת רגשות ורעיונות בצורה מוזיקלית (גלושנקוף, 2008).

לפיכך, חשוב שבגן הילדים, מוזיקה תהיה שזורה בשגרת העשייה היומיומית: באופן יזום ומתוכנן (למשל: פעילות מוזיקלית מתוכננת במפגש מליאה או בקבוצה קטנה, באירועים חגיגיים ועוד) ובמעברים בין הפעילויות השונות (למשל: שירים ודקלומים לפני ארוחת הבוקר, איסוף משחקים, יציאה לחצר, פעילות במרחב מוזיקה ועוד).

הבעה בתנועה בימי שגרה ובעת חירום ומשבר

לילדים קיים בכל עת הצורך הטבעי וההתפתחותי להתנועע וליהנות מתנועה. פעילות זו חשובה לבריאות הפיזית והנפשית ותורמת ליכולות הסנסומוטוריות, חיזוק מערכת השלד-שריר, שמירה על משקל תקין, שיפור יכולות למידה, מיקוד קשב וזיכרון, העשרה שפתית ופיתוח מיומנויות חברתיות ורגשיות. בעת שגרה וביתר שאת בעת משבר פעילות בתנועה חשובה במיוחד לשלמות הילדים – להפחתת הלחץ ולטיפול תחושת המסוגלות והערך העצמי. חשוב לאפשר פעילות גופנית מגוונת כגון משחקי כדור, טיפוס, ריצה וקפיצה.

הבעה בתנועה ומחול הן פעילויות שיש בהן גם שפת ביטוי ותקשורת. בגן הילדים התנסות בתנועה הבעתית יכולה לפתוח אפשרות לביטוי אישי ולפיתוח היצירתיות. ההתנסות התנועתית הפתוחה מזמנת לילדים היכרות עם עצמם ועם דרכי ההבעה הייחודיות להם: סגנון, מזג, עניין וטעם אישי, וכאשר הילדים מתנועעים יחד הם לומדים להכיר את עצמם כחלק מקבוצה. חשוב לאפשר הבעה אישית ובין אישית באמצעות תנועה חופשית ואלתור של הילדים (פעולה ללא תכנון מראש) ובכך להביע תחושות ורגשות. באותו מרחב פעילות, ילדים שונים יביעו את עצמם באופנים שונים. לדוגמה, נוכל לראות תנועה מתכנסת של האחד לצד תנועה פתוחה ומשוחררת של האחר. ילדים יכולים להגיב בתנועה באופן שונה למגוון רחב של גירויים: תחושתיים, ויזואליים, טקסטואליים, וגירויים צליליים.

(משרד הבריאות, 2022, רצון, 2004).

על אף שהתנועה היא תחום עצמאי ונפרד מהמוזיקה, נקודות ההשקה רבות בין שני התחומים. תנועה יכולה לבטא באופן פיזי פרשנות אישית - רגשית והבנה מוזיקלית. בגן הילדים רצוי לעודד ביטויים תנועתיים שונים: תנועה עצמאית וחופשית של הילדים, שלעתים מתאפשרת במסגרת פעילויות מתוכננות, ותנועה כפעילות מונחית על ידי המבוגר. במסמך זה דגש על תנועה עצמאית וחופשית המאפשרת לילדים ביטוי אישי וספונטני של רגשות, רעיונות ומחשבות. פעמים רבות תנועה מאפשרת חיבור בלתי אמצעי ליצירה מוזיקלית, לאווירתה ולמסריה הרגשיים, ומציעה אפיק ביטוי בלתי מילולי.

(משרד החינוך 2020, שובל 2022).

אל מוקדי היישום
לחצו כאן

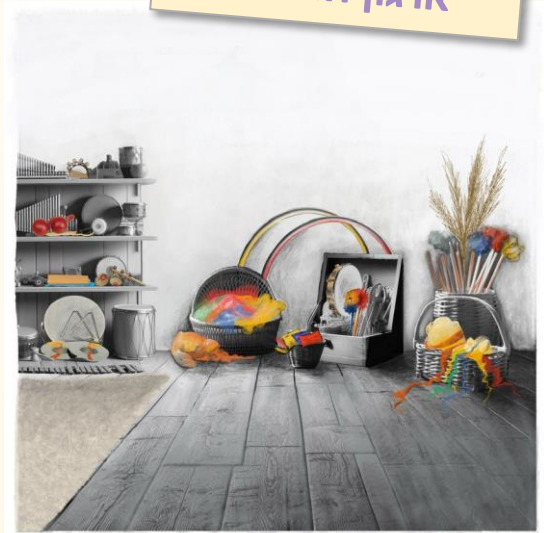

מוזיקה, תנועה ושיר מוקדי יישום

פרקטיקות הוראה ולמידה

ארגון המרחב

ניהול זמן

תוכן

פרקטיקות הוראה ולמידה

למוזיקה, תנועה ושיר

כדאי לשאול:

אילו התנסויות מוזיקליות מומלצות בגיל הרך? מהי הבעה מוזיקלית (בקול, בנגינה, בתנועה)? כיצד נשלב את המוזיקה בגן באופן מיטבי?
מהי הבעה בתנועה וכיצד אפשר לעודד פעילויות אלה בשגרת הגן? מהן האפשרויות להרחבת מושגים במוזיקה ובהבעה בתנועה?
ומה עוד?

פרקטיקות הוראה ולמידה

למוזיקה, תנועה ושיר

עקרונות מרכזיים

- האזנה פעילה
- שירה חיה (שירה ללא ליווי פלייבק
- נגינה
- פעילות באופן מזדמן חופשי או בפעילות מכוונת בקבוצה
- קטנה או במליאה
- התנסות חוזרת
- כבוד לבחירה ללא שיפוטיות ובאווירה תומכת
- עידוד יוזמות של ילדים
- דרך הצעות במקום הנחיות
- הרחבת אוצר מילים

שירה היא דרך להביע רגשות, תחושות, מחשבות, רעיונות באמצעות הקול האישי, האנושי. שירה מעדנת ומרככת, מרפה את הגוף ומרגיעה. הקול הוא הכלי הזמין ביותר לתקשורת וליצירה המוזיקלית של האדם כבר מן השלבים הראשונים לחייו. קול האדם הוא אולי המקור העשיר ביותר למבע (כללי ומוזיקלי כאחד), והשירה היא האמצעי הישיר ביותר להבעה ולחוויה מוזיקלית, אישית וקבוצתית.

בגן הילדים, ניתן לשמוע שירה יזומה וספונטנית של הילדים ושל הגננת. שירה ספונטנית של ילדים נשמע למשל כאשר הם מציירים, משחקים בחצר ועוד. חשוב לתת לה מקום ולעודד אותה, שכן היא דרך להבעה טבעית ואישית. בשונה משירה ספונטנית, חשוב לתכנן מפגשים בהם ישולבו שירים מתאימים לילדי הגן, בתיווך הגננת במטרה להכירם, להעמיק את ההבנה ולבסס רפרטואר המחזק את הקשר למסורת ולמורשת מתוך כבוד ליוצרים חשובים בתרבות. בפעילות כזו ניתן לשלב הבעה באמצעות תנועה, נגינה, להצטרף בשירה וכד'.

היכולת הקולית של הילדים מתפתחת באופן הדרגתי, כאשר למשל ילדים לומדים לווסת את עוצמת קולם. יכולת זו מאפשרת להם להביע רעיון, רגש, חוויה, פרשנות לטקסט ועוד.

כדי לעודד את כושר המבע שלהם באמצעות קול או שירה רצוי לתת את הדעת על:

- התאמת החומרים הקוליים (התאמת הטקסט והמוזיקה, מגוון, שיר קצר, קרוב לעולמם הרגשי של הילדים)
- הקניית הרגלים להפקה קולית נכונה ובריאה
- התנסות וחקר של הקול (למשל באמצעות משחקים קוליים שונים: אלתור בנושא הסתיו - השמעת קולות של רוח, חיקוי צליל טיפות הגשם ועוד)
- דגש על שירה חיה של הילדים, כאשר הגננת תשתמש בקולה האישי כמודל קולי עבורם ללא פלייבק או מיקרופון; שירה חיה מאפשרת שליטה בקצב של השיר, בעוצמת השירה ובהבעת התוכן המילולי, המוזיקלי והרגשי
- האזנה לביצועים קוליים שונים (שירה אופראית, שירת מקהלה ועוד)
- תיווך, משוב ושיקוף לילדים לגבי האופן שבו הם שרים

להרחבה בנושא שירה

איך שיר נולד?
שידור במוזיקה לילדים

מודעות קולית בגן הילדים
סרטון במרחב הפדגוגי

קוליות במרחב הגן
סדנה בכנס מוזיקה ארצי

זום קול ושירה
סדנה בכנס מוזיקה ארצי

זמר לך לגיל הרך – הגרסה הדיגיטלית

נגינה

נגינה היא דרך להבעה אישית באמצעות כלי נגינה ותיפוף על הגוף. נגינה מעניקה לילדים חוויה יוצאת דופן של מפגש עם כלי נגינה השונים זה מזה בצורה, בצליל ובדרכים להפקת מגוון צלילים.

נגינה היא דרך הבעה מוזיקלית שאינה מילולית, היא תוצר של חוויה, רגש, רעיון. עבור ילדים בגיל הרך אשר עדיין לומדים כיצד להביע את עצמם, זוהי דרך נוספת להשמיע את קולם האישי, הייחודי.

כדי לעודד הבעה באמצעות נגינה, רצוי:

- לאפשר התנסות בנגינה במגוון כלים בעלי צליל שונה ודרכים שונים להפקתם (למשל, תוף, משולש, פעמון, מרקס ועוד).
- לאפשר לילדים בחירה אישית ולנגן בכלי המועדף.
- ללוות בנגינה (בכלי נגינה או באמצעות תיפוף על הגוף) מוזיקה (מוקלטת או חיה) במגוון סגנונות (קלאסי, ג'אז, זמר עברי ועוד).
- להקפיד על איכות צלילית גבוהה של כלי הנגינה.
- כדי שחווית הנגינה תהיה משמעותית לילדים, חשוב שיכירו היטב את היצירה המוזיקלית, יכירו כיצד מנגנים בכלי הנגינה (איך אוחדים? כיצד שולטים בעוצמת הנגינה ועוד). כך ידעו מתי להצטרף ובאיזה אופן.

קישור - שידור לילדים: "בואו נתופף"

בקישור - המלצה לכלי נגינה בתוכנית הביניים לחינוך המוזיקלי

הבעה מוזיקלית ותנועה

תנועה היא דרך חוץ-מוזיקלית, אשר משמשת הקבלה ופרשנות למוזיקה ומאפשרת לילדים לקבל, ללא תיווך מילולי, מידע רחב ומעמיק על שיר או יצירה מוזיקלית. כלומר, התנועה היא אמצעי תקשורת עשיר להמחשת החוויה המוזיקלית, והיא משמשת עבור הילדים אפיק לחשיבה רפלקטיבית במישור הקוגניטיבי ובמישור הרגשי.

הבעה בתנועה כתגובה להאזנה למוזיקה מאפשרת פורקן, סובלימציה, ביטוי לרגשות באופן לא מילולי בשגרה וביתר שאת בעת משבר.

כדי לעודד הבעה מוזיקלית באמצעות תנועה רצוי:

- לתת מקום לביטוי תנועתי אישי וחופשי של הילדים למוזיקה
- לתת משוב מילולי אשר משקף לילדים את האופן שבו הגיבו בתנועה למוזיקה (למשל: "דנה, ראיתי שהצטרפת בתנועת גוף הדרגתית, בדיוק כמו ששמענו את הצטברות כלי הנגינה ביצירה "בוקר" מאת גריג)
- לאפשר הבעה תנועתית חופשית לילדים בעת האזנה למוזיקה (ניתן להראות בדרכים שונות פרח פורח, מעוף של ציפור ועוד).
- להאזין למוזיקה במגוון סגנונות (מוזיקה קלאסית, ג'אז, מוזיקה עממית ועוד) אשר יזמנו לילדים להגיב תנועתי במגוון דרכים.
- להתאים את המרחב בגן לתנועה חופשית של הילדים בהתאם לפעילות.
- הבעה תנועתית אינה צריכה לבטא או להמחזיז את מילות השיר מילה במילה.

להרחבה והעשרה בנושא:
תוכנית הלימודים במוזיקה לבית הספר היסודי, (2020)

קישור - אוגדן שירים במוזיקה
במערכת השידורים הלאומית

דוגמה לפעילות מוזיקלית עם היצירה "בוקר"
קישור לשידור: 'שיר ומנגינה לבוקר חדש'

להרחבה בנושא האזנה פעילה
קישור - בתיה שטראוס

תנועה הבעתית

תנועה הבעתית יכולה להתאפשר באופן מזדמן וחופשי בקבוצה קטנה או במליאה, בהתאם לפעילות. אפשר שתתקיים בצירוף מוזיקה או ללא מוזיקה.

הכל אפשרי - נכבד ביטוי אישי בתנועה במגוון סגנונות, בגישה רב תרבותית ובבחירה חופשית.

כל תנועה נכונה – לחיזוק תחושת המסוגלות העצמית והביטחון להתנועע, נימנע משיפוטיות ונאפשר לילדים שחרור באווירה תומכת.

מרחב מודע – נעלה מודעות לתנועה בטוחה ומותאמת במרחב הפיזי, האישי והבין אישי ונקבע עם הילדים הכללים.

הצעות - (במקום הנחיות) – נציע הצעות פתוחות לתנועה ונאפשר גם לילדים להציע רעיונות משלהם. לדוגמה נצא להתבונן בעננים בשמים ונזמין את הילדים לנוע כעננים. נוכל לשאול: "איך ינוע ענן כבד או ענן נוצה? איך אפשר לנוע כמו ענן עם איברי גוף אחרים? איך אפשר עוד?"

אפשר לבחור לפעילות מוזיקה מתאימה. לדוגמה: [ערבסק מאת המלחין הצרפתי דבייסי](#)
מתן הזדמנויות חוזרות – כדי לפתח מיומנויות הבעה בתנועה וכדי להניע את הילדים לעסוק בכך, חשוב שנאפשר להם לחזור ולהתנסות במגוון האפשרויות.

לדבר את התנועה – נרחיב את אוצר המלים המתארות תנועות, כיוונים, מיקום במרחב, קצב, איכויות של תנועה (לדוגמה: תנועה עדינה ותנועה סוערת), נשיים את איברי הגוף והפעולות. נוכל לשלב גם דימויים כמו: "היד שלי נעה כמו גל שקט בים", "הגוף שלי נע כמו ים בסערה".

רעיונות להבעה בתנועה

לספר בתנועה – נעודד את הילדים לספר סיפור מתוך עולם התוכן שלהם ולהביע את התנועה של הדמויות בסיפור (לדוגמה: "היו היה פיל גדול ביער, הוא הלך כך...")
נשחק – נתבונן בתנועה של חבר ונציע רעיונות לסיפור התנועה שצפינו בה.

להעשרה
שידור רוקדים מהלב

לשחק בתנועה

- "שיח תנועות" בזוגות, לדוגמה: האחד מראה תנועת גוף המביעה שמחה, ומה יכול לעשות כתגובה חברו בתנועת גוף?
- "להיות הצל של מישהו" – ילדים מתבוננים בצל של עצמם בזמן תנועה.
לאחר מכן אפשר לשחק בזוגות – ילד אחד נע במרחב והאחר הופך להיות "הצל" שלו
(מחקה את תנועותיו)

להעשרה שידור: "משחקי מראה"

עוד רעיונות להבעה בתנועה

לנוע כמו ...

לנוע כמו חפץ בתנועה – נתנסה בהנעת אביזרים וחפצים בעזרת איברי גוף שונים, במנחי גוף מגוונים ובצורות התקדמות שונות. אפשר להזמין את הילדים לחקות עם הגוף את תנועת האביזר הנע אותו מפעיל אחד הילדים. לדוגמה: ילד מניע סרט בד ושאר הילדים נעים עם גופם כמו הסרט. ניתן לשלב מוזיקה מתאימה.

ללכת כמו...

לדוגמה: הליכה של מישהו ממהר – אפשר לשאול " מי את/ה ומדוע את/ה ממהר כל כך?" באותו אופן אפשר – מישהו כועס, מישהו שמח.... במהלך הפעילות נעודד את הילדים להביע עם תנועת הגוף (בשונה מהבעת פנים)

לנוע כמו בעלי חיים....

לנוע כמו העץ...העשב... הרוח....

לנוע כמו הדמות בסיפור...

לנוע כמו הדמות ביצירת האומנות (לנוע כמו מלכה, כמו זורע בשדה, כמו רקדנים ועוד...)

לנוע כמו מוטיב ביצירת אומנות (הצורות המעוגלות, הקווים הישרים, הכתמים הגדולים...)

להתבונן, לשוחח ולנוע

נתבונן בתמונה מצולמת או ביצירת אומנות, נשאל: "מה רואים?" ונעודד את הילדים לבטא את הנראה בתמונה באמצעות תנועה.

לדוגמה: פעילות מתוך התבוננות ביצירתו של האומן וסילי קנדינסקי. ניתן להתחיל בתנועה עם אברי גוף שונים ללא מוזיקה בתנועות המתארות את המעגלים, בשלב הבא אפשר לבחור מוזיקה מתוך מגוון אפשרויות ואף להוסיף אביזר. הילדים יחליטו על תנועתם.

וסילי קנדינסקי, מחקר צבע: ריבועים ומעגלים 1913,

ארגון מרחב למוזיקה, תנועה ושיר

כדאי לשאול:

כיצד מומלץ לארגן מרחב מוזיקה בגן? איך לארגן מרחב לפעילות בקבוצה קטנה/במליאה? אילו כלי נגינה? איזו כמות? היכן בגן? אם אין מקום מתאים למרחב מוזיקה בגן, היכן בכל זאת נמקם את כלי הנגינה? מה לגבי שיתוף הילדים בארגון? כיצד נארגן מרחב נוח ובטוח לעידוד הבעה בתנועה? מה הם האביזרים? האם רק בחלל הגן? ומה עוד?

עקרונות מרכזיים

- תפיסת הגן כסביבה קולית
- ארגון מרחב מוזיקלי פתוח ונגיש
- גיוון בכלי הנגינה ומינון הכלים
- לתנועה:
- מרחב בטיחותי מותאם, אפשר בחלל הגן ובחצר
- מודולרי, גמיש ומאפשר מעורבות ויוזמה של ילדים
- מכיל מגוון אביזרים בשימוש חוזר, מהטבע ובהכנה עצמית של ילדים
- זמינות למערכת שמע בהפעלה של הילדים

תפיסת מרחב הגן כסביבה קולית

לסביבה הקולית בגן תפקיד חשוב ומשמעותי ביצירת אקלים רגוע ונעים. הכוונה לכל הקולות והצלילים הנשמעים בגן (שירה, נגינה, קולות הילדים בעת משחק, דיבור חברות הצוות ועוד), מחוצה לו (כביש ראשי?, אתר בנייה? ועוד) ולתנאים האקוסטיים בגן.

מודעות לסביבה הקולית בגן ומאפייניה יש השפעה ישירה (ולעיתים לא מודעת) על האופן שבו נשתמש בקול, העוצמה בה נשמיע מוזיקה ונגן. בסביבה רועשת נתאמץ להשמיע את הקול ואת המוזיקה בעוצמה חזקה יותר לעומת סביבה שקטה יותר ולכך יש השפעה על אקלים הגן.

חשוב לייצר אקלים גן רגוע, על אחת כמה וכמה בשעת משבר. גן שיש שיש בו סביבה קולית מיטבית, יהיה בו יותר מקום להבעה מוזיקלית של ילדים בנגינה, בשירה ובתנועה. הימנעות מעומס גירויים קוליים יאפשר לילדים יותר פניות להשמיע את קולם.

כדי שהסביבה הקולית בגן תהיה מיטבית, חשוב:

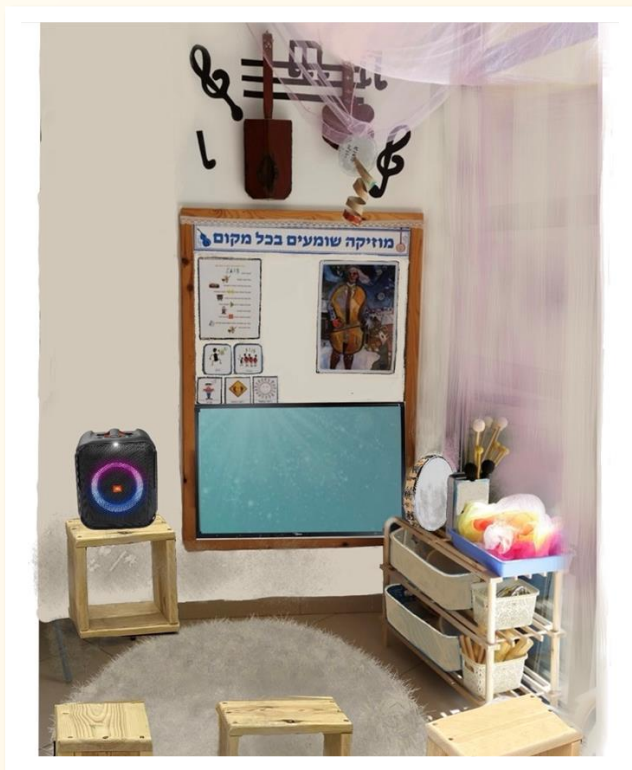
- לחזק את המודעות לקולות מבחוץ (אתר בנייה, כביש ראשי ועוד), לקולות בפנים (האם מדברים / שרים בקול רם?, האם גוררים כסאות? ועוד)
- לתת את הדעת על ארגון מרחב הגן (למשל, וילונות ושטיח תורמים לאקוסטיקה טובה יותר בחלל הגן; מיקום הרמקולים משני צדי הגננת ולא מאחוריה יפחית את המאמץ הקולי שלה, כך גם בנוגע למיקום של המזגן, לא מאחורי הגננת).
- להשמיע מוזיקה בעוצמה לא חזקה מדי וללא מיקרופון או מדונה.
- להשתמש בקול בעוצמה נעימה שאינה דורשת מאמץ רב מדי בשירה, בדקלום ובדיבור בהתאם למרחב.
- לתת את הדעת על המיקום הפיזי של מרחבים שונים בגן (מרחב מוזיקה, גלריה, ספרייה, מרחב היצירה ועוד)

[קוליות במרחב הגן](#)
סדנה בכנס מוזיקה ארצי

מרחב מוזיקלי

ארגון מרחב מוזיקלי אסתטי ומאתגר מעודד את הילדים לפעילות חופשית ומגוונת להבעה אישית. ישנם ילדים אשר מביעים את עצמם יותר וכאלה שפחות במפגשי מליאה, על כן חשוב ליצור מרחב מוזיקלי.

במרחב המוזיקלי הילדים פועלים על פי בחירתם האישית (כפי שנעשה בשאר המרחבים) ובקבוצה קטנה. כך, נוצרת הזדמנות לילדים לבחור את המוזיקה המועדפת, את הפעילות המוזיקלית האהובה, להשתתף בפעילות מוזיקלית מוכרת או לפתח על בסיס הקיים, לבחור להיות מנחה או משתתף יחד עם החברים בקבוצה.

כדי להקים מרחב מוזיקלי בגן, מומלץ:

- לבחור מקום מרווח המתאים לפעילות מוזיקלית של 4-5 ילדים
- להצטייד בכלי נגינה תוך הקפדה על איכות, גיוון ומינור
- לארגן את כלי הנגינה באופן מזמין (סלסלות / תיבות, בגובה העיניים, הימנעות מעומס)
- להשמיע מוזיקה באמצעי שמע בעל איכות צלילית גבוהה
- לארגן את השירים בשירונים על פי נושאים, בכל שירון 5-7 שירים ויצירות מוזיקליות (שם השיר, שמות הכותבים, מילות השיר, סמליל)
- לשלב אביזרים רלוונטיים נוספים: מטפחות, המחשות של שירים, רישומים גרפיים ועוד.
- לתווך לילדי הגן כיצד פועלים במרחב המוזיקה (כללי התנהגות אותם מומלץ לכתוב ולאיר; מי בא למרחב? מי קובע ומנחה את הפעילות המוזיקלית? מה סדר הפעולות?)

* כאשר אין מקום למרחב מוזיקלי, ניתן להשתמש בעגלה ניידת ובה מונחים בצורה מסודרת: כלי נגינה, רמקול, מטפחות ואביזרים נוספים. עגלה ניידת מאפשרת ניוד למרחב הסוציודרמטי או למרחב הספריה (למשל, אם רוצים ללוות סיפור באילתור בכלי הנגינה) או לחגוג יום הולדת או קבלת שבת במליאה ועוד.

הרחבה נוספת בתוכנית הביניים לחינוך המוזיקלי

לומד עצמאי בסביבה מוזיקלית

סרטון

גיוון בכלי הנגינה, מינון הכלים ומיקומם במרחב

שילוב של מגוון כלי נגינה במינון מתאים (עד 5 מכל סוג) ומיקומם בגובה העיניים של הילדים יזמן ביטוי אישי חופשי של הילדים והבעה מוזיקלית באמצעות נגינה. מגוון הכלים יעורר את הסקרנות לגבי הכלים עצמם ודרכי הפקת הצליל בהם. באופן זה ילדים יוכלו לגשת לבחור מתוך מגוון את כלי הנגינה (ועל בסיס השונות בין הכלים) המועדף עליהם ולנגן באופן עצמאי, להביע מחשבות, רעיונות, רגשות. כך גם יוכלו לשלב את הנגינה בכלים במרחבים נוספים בגן.

- מינון מתאים של כלים (כ- 6 כלי נגינה שונים, 4-5 מכל סוג) ימקד את הילדים, יסייע בהימנעות מעומס בגירויים ויזמן להם פניות להתנסות בנגינה בכלים השונים.

- מיקום כלי הנגינה בגובה העיניים של הילדים, סידורם וארגונם בסלסלות / תיבות מתאימות יזמין את הילדים לגשת ולהתנסות בנגינה באופן חופשי במהלך היום כמו במרחבים נוספים בגן, אשר פתוחים וזמינים בשגרת היום.

- נגינה בכלים יכולה להיעשות במרחבים שונים בגן (למשל, במפגש המליאה, במרחב הבנייה, במרחב הסוציודרמטי ועוד) על פי בחירתם האישית של הילדים.

- כלי נגינה שונים זה מזה במבנה, בצליל, בטכניקת הנגינה. הכרת כלי נגינה שונים ותכונותיהם השונות תסייע לילדים בבחירת הכלי והתאמה בין תכונותיו השונות לבין הבעה אישית של רעיון, מחשבה, רגש, תחושה.

הרחבה נוספת בתוכנית הביניים לחינוך המוזיקלי

להבעה בתנועה

חשוב לארגן מרחב בטיחותי: אזור מוגדר שבו ניתן לנוע בחופשיות, ללא מכשולים וכו' בחלל הגן ובחצר באמצעות תיחום אזור. אפשר להציב במה או משטח מתאים אחר.

המרחב יהיה מודולרי וגמיש בו הילדים יכולים להזיז פריטים ולארגן סביבה המותאמת לרעיונותיהם. יימצאו בה אביזרים שונים במגוון חומרים ומרקמים (בין השאר חומרים פתוחים בשימוש חוזר) המאפשרים התנסות רב חושית. אביזרים שונים הם השראה לתנועות מגוונות. לדוגמה: אצטרובל, בד או קופסה יכולים לזמן תנועות גוף שונות. עוד מומלץ לעודד שימוש באביזרים שהילדים מכינים בעצמם בסדנת החומרים.

כדאי ליצור תיקייה במחשב עם מגוון מוזיקאלי ולאפשר זמינות למערכת שמע להפעלה עצמית של הילדים בפעילות החופשית

תוכן למוזיקה, תנועה ושיר

כדאי לשאול:

איזו מוזיקה מתאימה בגיל הרך? כיצד נבחר שירים ויצירות מוזיקליות מתאימות ואיכותיות? כיצד נבחר את הביצוע המיטבי מתוך השפע הקיים? איפה נמצא מידע מהימן בתחום המוזיקה ממנו נוכל ללמוד? כיצד נעשיר את הידע שלנו בתחום? אילו מושגים? מהו עולם המושגים במוזיקה? מהו התוכן הרלוונטי להבעה בתנועה? ומה עוד?

עקרונות מרכזיים

- בחירת תוכן מוזיקלי רלוונטי איכותי ומשמעותי לילדים
(יצירות מוזיקליות ושירים)
- השמעת הקלטה ועיבוד מוזיקלי איכותי
- שימוש במושגים מוזיקליים
- בחירת חומרים מתוך מקורות מידע מהימנים
- השראות וגרייה רב חושית ממקורות מגוונים

בחירת תוכן מוזיקלי איכותי (שירים ויצירות מוזיקליות)

לבחירת התוכן המילולי והמוזיקלי משמעות רבה בהקשר של הבעה וביטוי אישי. בעידן הטכנולוגי קיימת גישה ישירה למוזיקה. הריבוי בכמות אל מול השוני באיכות מעצים את גודל האחריות בבחירת חומרים מתאימים וטובים לילדים.

בבחירת רפרטואר מוזיקלי רצוי להתייחס לקריטריונים הבאים:

- משמעותי, מעורר מעורבות ורלוונטי: הטקסט של השירים יהיה מעולם הילד, עם עלילה, שעשוע והומור, הפעילות תוביל לחוויה מוזיקלית.
- מתאים ליכולת הקולית של הילדים: טקסט קצר שאוצר המילים שלו מוכר לילדים בגיל הרך ומעודד גם העשרת אוצר מילים במשלב שפתי גבוה, בעל חריזה, ממחיש את הסביבה הקרובה, בעל מקצב פשוט אך לא פשטני, לחן מתאים לשירה.
- מבחר מאפשר היענות לשונות אישית: מבחר שירים בנושא נבחר מאפשר להיענות לשונות של הילדים ולהתנסותם (שירה, תנועה, נגינה ורישום).
- עונה לשונות חברתית וסביבתית: שירים מתרבויות שונות מבטאים שונות.
- מאפשר לקדם את הילדים במכלול תחומי ההתפתחות: השירה והפעילות סביבה מאפשרות לילדים להעשיר את השפה, להתבטא רגשית ולתקשר עם אחרים.
- מאפשר אינטגרטיביות: השירים מעשירים את הנושא הנלמד.
- מהימן: נכון, מדויק, לא יוצר הטעויות: הקפדה על בחירת שיר בהתאם לקריטריונים המצוינים לעיל, על ביצוע איכותי ואסתטי ועל הגייה מדויקת מרכיבים מודל לחיקוי.

[מוזיקה בגיל הרך – קריטריונים בבחירת חומרים](#)

[בואו נדבר על זה: עשייה חינוכית בשפה העברית בגן הילדים](#)

[הפנייה לחומרים: זמר לך לגיל הרך, בואו לגני, מערכת שידורים במוזיקה](#)

[שירי ילדים ישנים וחדשים \(פליישר, הד הגן, 2001\)](#)

שירים בעלי תוכן מילולי מתאים

"המפגשים עם השירים מרחיבים את אוצר החוויות של הילדים. אמנם הם מתמקדים בעולמם של הדמות שבשיר, אך בהיותם מבוססים על יסודות רגשיים המשותפים לכל, מתאפשר לכל ילד להפיק מהם את המסרים הרלוונטיים לו. הביטוי המילולי תורם להבהרת הרגשות ולפתיחות כלפיהם, ובכך להבנה עצמית ולהבנת הזולת". (משרד החינוך, 2004).

חשוב לבחור שירים בעלי תוכן מילולי איכותי המעשיר את אוצר המילים, מאפשר הזדהות ותואם את השלב ההתפתחותי וגיל הילדים. רפרטואר השירים יכול תכנים בהלימה לנושאים הנלמדים בגן ו/או מעולמם של הילדים.

שירים לשירה ושירים להאזנה (עם לחן) הם שני דברים שונים וחשוב להבחין ביניהם. שירים קצרים בעלי לחן פשוט אך לא פשטני יהיו שירים שיתאימו יותר לשירה חיה.

ישנם שירים לשירה (הכוונה בעיקר לשירים קצרים כמו "בוקר" מאת רפאל ספורטה ויעל ארנון ורד; "בואו עננים" מאת לאה גולדברג ויואל ולבה) ושירים אשר מתאימים יותר להאזנה בהם ניתן להצטרף בשירה לסירוגין למשל בפזמון החוזר (למשל: "מקהלה עליזה" מאת לאה נאור ונורית הירש; "בשנה הבאה" מאת אהוד מנור ונורית הירש).

להרחבה בנושא:

[זמר לך לגיל הרך, מערכת שידורים במוזיקה, בשהשפה פוגשת אומנות – סרטון](#)

איכות הביצוע המוזיקלי

הביצוע המוזיקלי הינו בעלי ערך אומנותי ותרבותי. התאמת העיבוד והביצוע תחזק ותעצים את מידת העניין בקרב המאזינים הצעירים. השמעת ביצועים מוזיקליים איכותיים תתרום להתפתחות ועיצוב הטעם והאסתטיקה המוזיקלית של הילדים, לרגישותם לצליל ולפיתוח יצירתיות. על כן רצוי להקפיד בעת האזנה על:

- עיבוד מוזיקלי בו נשמעים כלי נגינה / שירה אומנותית ואסתטית
- שטף בהאזנה (ללא פרסומות, התראות ועוד).
- אורך מתאים (לרוב עד שלוש דקות).
- עוצמת השמעה לא חזקה מדי.

בעת הזו, בה יש נגישות ישירה למוזיקה באמצעים טכנולוגיים שונים, קיים מגוון רחב של עיבודים וביצועים לבחירה. על כן, חשוב לתת את הדעת ולהבחין בין עיבודים מוזיקליים, אומנותיים בעלי ערך גבוה לעומת עיבודים שבולטת בהם חזרתיות, שבלוניות והפקה מוזיקלית אלקטרונית ירודה.

להרחבה:

[מוזיקה בגיל הרך – קריטריונים בבחירת חומרים](#)

הפנייה לחומרים: [זמר לך לגיל הרך](#), [בואו לגני](#), [מערכת שידורים במוזיקה](#)

שימוש במושגים מוזיקליים

שימוש במושגים מוזיקליים (כמו: צליל גבוה, צליל נמוך, משפט פתוח, משפט סגור, נקודת מנוחה ועוד) זהו כלי באמצעותו גננת תוכל להמליל את ההבעה המוזיקלית של הילדים (למשל: "דן, שמת לי לב כיצד שמת לב לנגינת החליל והצטרפת בתנועה רכה ועדינה").

כך ניתן לתאר באופן מילולי תופעה מוזיקלית, התרחשות מוזיקלית ורגשות העולים מתוך יצירה או שיר. המשגת ההבעה המוזיקלית של הילדים על ידי הגננת תסייע להפוך את ההבנה המוזיקלית שלהם מסמויה לגלויה. כך, בהמשך יוכלו הילדים בעצמם לתאר את החוויה המוזיקלית האישית, לחלוק ולשתף אותה עם ילדי הגן, לבטא ולהביע חושם, תחושה, רגש, רעיון באמצעות מילים.

קיומו של שיח מסוג זה ממלא תפקיד אישי-רגשי וחברתי-תרבותי בקרב הילדים כפרטים ובקבוצה.

להרחבה בנושא:

קישור - אוגדן שירים במוזיקה
במערכת השידורים הלאומית

תוכנית הלימודים במוזיקה לבית הספר היסודי, (2020)

בחירת חומרים איכותיים מתוך מקורות מידע מהימנים

שילוב רפרטואר מוזיקלי איכותי בגן הילדים יאפשר לילדים סגנונות מבע שונים מכיוון שיש בהם עושר (מורכבות, עומק, גיוון ועוד) ויתרום לטיפוח צרכני תרבות עתידיים. בעת הזו, המאופיינת בזמינות ובנגישות לשפע של חומרים מוזיקליים, מומלץ להיעזר במקורות מידע איכותיים ומהימנים. מקורות אלו יכולים לסייע בבחירת חומרים: הצעות, רעיונות, השראה לרפרטואר שירים, יצירות ופעילויות מוזיקליות שונות מתאימות ואיכותיות לילדים בגיל הרך.

דוגמאות למקורות מידע מהימנים:

- זמר לך לגיל הרך
- שידורים במוזיקה במערכת הלאומית
- חומרים באתר המחלקה למוזיקה במכון לאינטגרציה באוניברסיטת בר-אילן

תכנים להבעה בתנועה

להבעה בתנועה ניתן לקבל השראות: מעולמם של ילדים, מהתבוננות בטבע ובתופעות המתרחשות (עונות, בע"ח, הצומח ועוד), ממפגש עם ספר (תיאור תנועתו של הדמות בסיפור ושל המתרחש), מהאזנה ליצירות מוזיקליות במגוון סגנונות, מהתבוננות ביצירת אומנות - בגן, במוזיאון או בפיסול סביבתי.

לדוגמה: לאחר התבוננות בציור של האומן מוריס לואיס ["נקודת שלווה"](#) (1960), ניתן להציע הבעה בתנועה עם בדים שקופים.

מוריס לואיס, נקודת שלווה, 1960

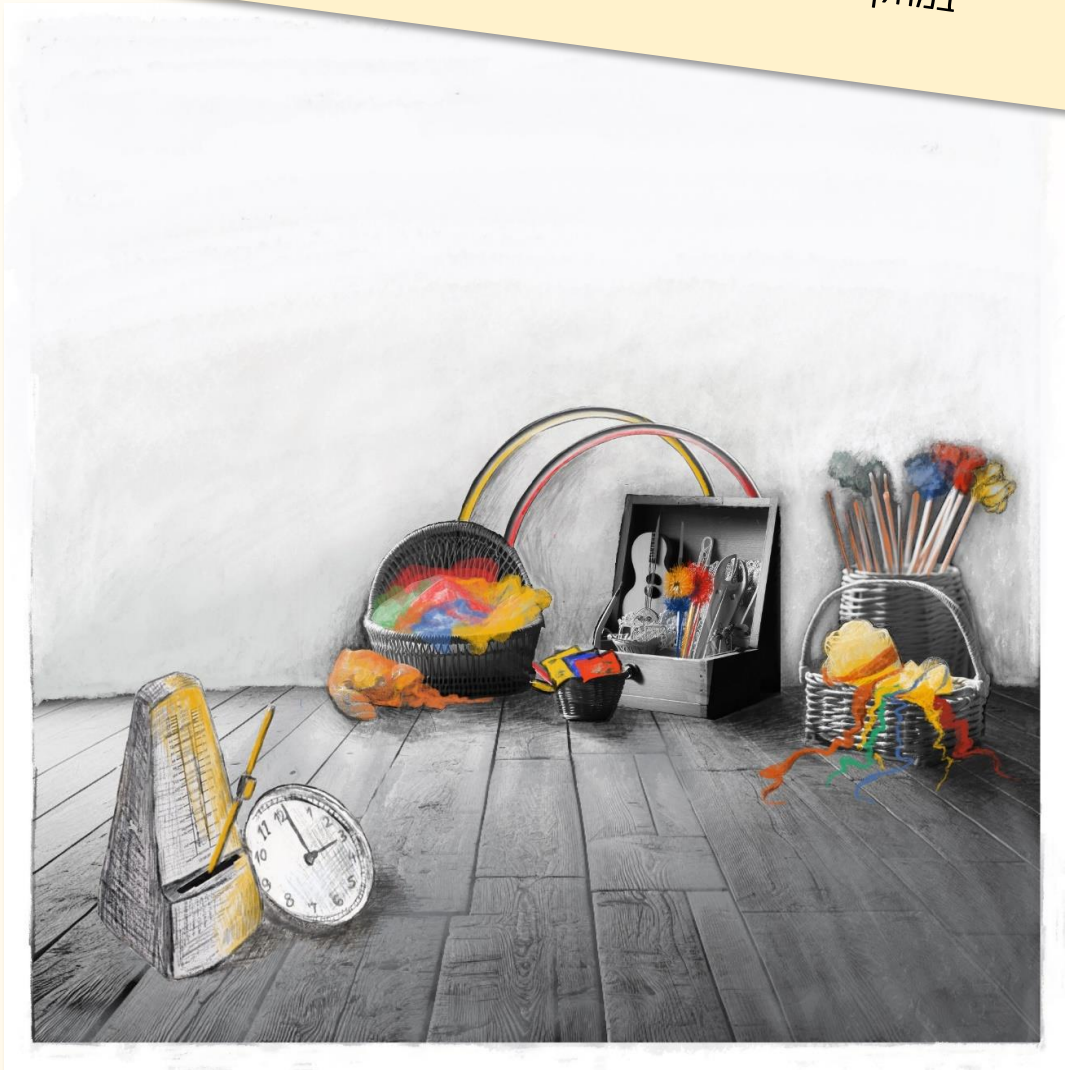

ניהול זמן למוזיקה, תנועה ושיר

כדאי לשאול:

באיזו תדירות מומלץ להשמיע מוזיקה בגן? האם בזמנים מיוחדים ומתי בסדר היום? מהו משך הזמן המומלץ? מתי רצוי/לא רצוי להשמיע מוזיקה בגן? מתי ניתן לאפשר הבעה בתנועה? באילו הזדמנויות במהלך היום?

עקרונות מרכזיים

- מוזיקה היא פס קול בחיי הגן
- מינון בהשמעת מוזיקה בגן
- האזנה חוזרת למוזיקה בזמנים שונים והימנעות מחזרת יתר
- הבעה בתנועה בכל עת - בשגרת היום, בזמנים קבועים: בבוקר, במעברים, בסיום יום, בטיול, בזמן אישי, קבוצתי ובזמן מליאה.
- גמישות במשך הפעילות

מוזיקה היא פס קול בחיי הגן

מוזיקה שזורה בשגרת העשייה היומיומית בגן הילדים. כדי לעודד את ההבעה המוזיקלית של ילדים בגיל הרך, חשוב שתשתלב לאורך היום גם באופן יזום (הכוונה למשל לשגרות בגן כמו: מפגש בוקר, קבלת שבת, יום הולדת, חגיגה; מעברים בין פעילויות שונות) ובאופן ספונטני. חשוב להדגיש שהשמעת מוזיקת רקע אינה נחשבת לפעילות מוזיקלית משום שהילדים פסיביים. יש להימנע מהשמעת מוזיקה לאורך כל היום כרקע לפעילות השוטפת בגן ללא תיווך. זאת כיוון שהשמעת מוזיקת רקע משפיעה על מיקוד הקשב בפעילויות השונות בגן וגורמת לגריית יתר.

רצוי לשלב את המוזיקה באופן מודע ומושכל לאורך היום.

לדוגמה - שילוב מוזיקה במפגש הבוקר:

במפגש הבוקר יש הזדמנות להתכנס ולהתחיל יחד את היום בשילוב פעילויות חוזרות שיש בהן התבוננות, האזנה, הבעה ותנועה. פעילות מוזיקלית המבוססת על האזנה, נגינה או שירה מאפשרת מעבר רך ומהנה אל תוך הפעילות השוטפת בגן, כמו גם מעצימה ומעשירה את חווית המפגש.

דוגמה בשידור: "שיר ומנגינה לבוקר חדש"

מעברים

במעברים בין פעילויות ניתן להשתמש בדקלומים ("בואו, בואו לשולחן" – מאת שרה לוי תנאי, "ברז, ברז, תן לי מים" – מאת רפאל ספורטה), בנגינה בכלי הקשה שבגן כסימן (למשל, לאיסוף משחקים). השמעת מוזיקה (יצירה מוזיקלית / שיר אקראי / שיר ייעודי למטרה) כסימן למעבר בין פעילויות או לביצוע פעולה מסוימת אינה מומלצת, שכן הם הופכים מתוויגים למטרה או לנושא שהוגדר בגן.

מומלץ בסדר היום לשלב מגוון פעילויות מוזיקליות והאזנה למוזיקה בסגנונות שונים בכדי שילדים יביעו תחושות, רגשות, רעיונות במוזיקה. במפגש בוקר: שיר בוקר ויצירה מוזיקלית (שירה חיה / האזנה פעילה) בהתאם לנושא הנלמד (חג, עונה, מועד ועוד). דקלומים במעברים: נטילת ידיים, על יד השולחן - לפני האוכל, כניסה מהחצר ועוד. בהקראת סיפור: גיוון באינטונציה, אפקטים קוליים (קול נמוך / גבוה, קולות רקע), קצב ההקראה ועוד. בסיכום יום ניתן לחזור על שיר או יצירה מוזיקלית מוכרים לילדים.

להרחבה בנושא:

[תוכנית הלימודים במוזיקה לבית הספר היסודי, \(2020\)](#)

[קישור - אוגדן שירים במוזיקה](#)

[במערכת השידורים הלאומית](#)

האזנה חוזרת בזמנים שונים והימנעות מחזרת יתר

כאשר מאזינים ליצירה בפעם שניה או שלישית, נהנים מעצם "שמחת הפגישה" (ה)
(recognition) (בתיה שטראוס)

כאשר ילדים מאזינים שוב ושוב למוזיקה ומכירים אותה, הם יוכלו ליהנות ממנה מתוך
"הרגשת מוכרות וקירבה אינטימית" (בתיה שטראוס), להבחין במרכיבים ומאפיינים
מוזיקליים נוספים, לעמוד על דקויות ולשכלל את האופן בו יחוו אותה ויביעו את עצמם.

האזנות נוספות מאפשרות לנו "לדעת מה יבוא בהמשך" ולצפות "לו". כאשר מגיע הרגע
והציפיה מתגשמת- מתמלא המאזין בתחושה של סיפוק רגשי- אותה תחושב שאפשר
לקרוא לה "חוויה מוזיקלית". (בתיה שטראוס)

יש להימנע מחזרת יתר למשל לצורך שינון (לימוד שירים ארוכים "כדי שיזכרו את המילים"
או חזרות לקראת מסיבה). חזרתיות יתר עלולה להמאיס, להפוך את המוזיקה ואת החוויה
המוזיקלית למכנית וזה פוגע בחיבור הרגשי של הילדים עם המוזיקה.

שירים מסוימים יכולים להתאים בזמנים ובהקשרים שונים במעגל השנה, למשל, השיר "חג ליי" (לאה נאור ונורית הירש) מתאים ביום הולדת ובחגיגות שונות בגן. חזרה מסוג זה תעמיק את את ההבנה (הטקסטואלית והמוזיקלית) ואת יכולת ההבעה המוזיקלית של הילדים – בישיבה, במרחב, במעגל, בנגינה ועוד).

חזרה על שיר מעניקה תחושת ביטחון לילדים ומחזקת את תחושת המסוגלות (יש לילד יותר הזדמנויות לחזור ולפגוש את השיר או היצירה) ומעמיקה את החיבור הרגשי בין הילד לבין המוזיקה.

במפגש במליאה עם שיר או יצירה מוזיקלית חדשה, רצוי להאזין 3-4 פעמים (האזנה ראשונה – היכרות ראשונית ולאחר מכן שיח על מרכיב או מאפיין מוזיקלי; האזנה שנייה – הצטרפות בתנועה אשר מביעה את המרכיב או המאפיין המוזיקלי, למשל, הצעת תנועה חוזרת בשיתוף הילדים בפזמון חוזר; האזנה שלישית חצי קבוצה מביעה בתנועה במרחב והקבוצה השנייה משמשת כקהל ולומדת מהצפייה; האזנה רביעית מחליפים בתפקידים. (הפעילות נעשית בשתי קבוצות כדי להימנע מעומס במרחב).

להרחבה בנושא האזנה פעילה
קישור - בתיה שטראוס

הבעה בתנועה בכל עת...

עם עצמי ועם חברים בתנועה - התנסות חופשית במרחב התנועה בתוך הגן ובחצר.

גמישות בזמן הבעה בתנועה - בפעילות מכוונת ובזמן חופשי נהיה קשובים לצרכי הילדים ונאפשר להם להביע את עצמם בתנועה בקצב המתאים להם ובמשך המתאים להם. נתחשב בגיל הילדים ובהתפתחותם. נקשיב לשפת הגוף ולסימנים התנהגותיים ותנועתיים מתי לקצר את הפעילות ומתי להאריך אותה.

נשלב הבעה בתנועה בשגרת היום - במפגשי מליאה, בפעילות בקבוצה קטנה, במפגש עם יצירות אומנות, במפגש חוזר עם ספר, בפעילות תיאטרון, בפעילות יזומה להבעה בתנועה ועוד.

נתכנן זמנים קבועים במהלך היום בהם נאפשר לילדים הבעה בתנועה, לדוגמה:
בוקר של תנועה - נקדיש זמן קבוע בבוקר בו נשמיע מוזיקה ונאפשר תנועה חופשית. "בוקר טוב בתנועה" - נציע לילדים להראות תנועה מיוחדת שלהם לאותו בוקר ונזמין את האחרים לחזור על התנועה.

מעברים בתנועה - במעברים בין פעילויות, נשמיע מוזיקה ונאפשר תנועה חופשית. לדוגמה יציאה לחצר בסגנונות מגוונים של מוזיקה ובצורות התקדמות שונות.
טיול בתנועה - נשלב תנועה בזמן טיול יומי והתבוננות על תנועה בסביבה הטבעית.
סיום יום בתנועה - נזמין את הילדים לסכם בתנועה את היום שחוו בגן.

